

Пікулицька Л.В.
старший викладач
кафедра іноземних мов
Сумський національний аграрний університет

НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКІЙ ВИМОВІ В ІНШОМОВНІЙ АУДИТОРІЇ

У статті досліджуються труднощі засвоєння фонетики у процесі вивчення української мови як іноземної. Короткий аналіз різних видів фонетичних методів та принципів, а також способів їхнього використання дає можливість підвищити інтерес до вивчення правильної вимови. Визначено місце і роль кожної інтонаційної конструкції у методиці викладання української мови.

Ключові слова: вимова, комунікація, артикуляція, інтонаційна конструкція

В статье исследуются трудности усвоения фонетики в процессе изучения украинского языка как иностранного. Краткий анализ разных видов фонетических методов и принципов, а также способов их использования даёт возможность повысить интерес к изучению правильного произношения. Определено место и роль каждой интонационной конструкции в методике преподавания украинского языка.

Ключевые слова: произношение, коммуникация, артикуляция, интонационная конструкция.

The article deals with the difficulties of phonetics during learning Ukrainian as a foreign language. Brief analysis of different phonetic ways and principles and their using are able to raise the interest in studying of correct pronunciation. It is defined the position and function of each intonation construction in teaching Ukrainian pronunciation.

Keywords: pronunciation, communication, articulation, intonation construction.

У зв'язку з формуванням загального Європейського освітнього простору і реалізації положень Болонської декларації. спостерігається стабільне збільшення контингенту іноземних громадян у ВНЗ України та зростання ролі вивчення української мови як іноземної.

Проблема постановки корекції правильної української вимови вирішується в процесі навчання. Досягнути правильної вимови в іншомовній аудиторії практично неможливо, але все ж таки студенти повинні відпрацьовувати фонетичні особливості, які актуальні для комунікації.

Завдання початкового курсу - оволодіння фонетичною системою української мови такою мірою, щоб мова іноземних студентів стала зрозумілою. На цьому етапі студенти знайомляться з системою букв та звуків, артикуляцією українських звуків, особливостями наголосу, основними типами ІК (інтонаційних конструкцій). Слід пам'ятати, що кожне нове слово вводиться після того, як відпрацьовані усі звуки, які є в слові.

Основною одиницею, на якій відпрацьовується вимова, є слово. Звідси й особливі вимоги до лексики, яка відбирається для вступного курсу, а саме:

- 1) вживаність (частотність);
- 2) висока валентність (тобто можливість використати слово в різних мовленнєвих ситуаціях);
- 3) конкретність;
- 4) простота граматичної інтерпретації;
- 5) відповідність з базовими синтаксичними конструкціями.

Супроводжуючий курс не виділяється в окремий аспект, а займає 5 -15 хвилин уроку мовленнєвої практики. Його задача – тренування мовленнєвих особливостей. На цьому етапі відпрацьовуються голосні та приголосні в різних позиціях, поєднання приголосних, ритмічні моделі багатоскладних слів, вимова деяких граматичних форм, центри ІК, правила читання.

Коректуючий курс розрахований на тих, хто вже раніше вивчав українську мову.

У методиці навчання української вимови є два методи – імітаційний та свідомий (аналітико-імітаційний). Суть імітаційного методу в тому, що студент повинен спочатку почути звукову модель, а потім самому відтворити її. Іноземець мусить правильно почути звукову модель. Виявляється, що доросла людина не завжди може почути правильну вимову іноземною мовою. Їй заважає власний слух, який звик до рідної мови. Це і є недоліком імітаційного методу: результат навчання залежить від фонетичних здібностей студента. Свідомий метод навчання базується на принципі свідомості: засвоєння матеріалу відбувається на основі розуміння. Іншими словами, вводиться елемент аналізу вивченого фонетичного явища. Тому викладач починає пояснення матеріалу, використовуючи таблиці, схеми артикуляції звуків, схеми тональності в різних інтонаційних конструкціях. Одночасно додається звуковий зразок. Тільки після пояснення та демонстрації студенти вимовляють зразок. Вимова іншомовного звука повинна стати свідомою операцією, а потім перетворитися у підсвідому здібність. Щоб досягнути автоматизації, ми спочатку відпрацьовуємо окремі елементи артикуляції звуків, потім складів та, нарешті, окремих слів. Коли від студента вимагається вимовити ціле слово, а не звук, ми заставляємо його думати уже не про окремі звуки, а про щось складніше. Так артикуляційні операції стають підсвідомими. Коли ж слово стає частиною комунікативного висловлювання, студенти мусять зосередитися на тому, що сказати, таким чином уся сторона фонетичного мовлення перетворюється у підсвідомий етап. Тому на початковому етапі дуже важливо, щоб студенти якомога раніше почали спілкуватися.

Під час навчання української вимови студенти повинні засвоїти фонетичний мінімум, який будується на таких принципах:

- 1) принцип відповідності потреб спілкування (відхилення у вимові не повинні заважати сприймати та розуміти мовлення);

2) принцип наочності, тобто вимова звуків української мови у відповідності до закономірностей їх функціонування.

З досвіду викладання багатьох викладачів можна зазначити, що найефективнішим є поступовий процес подолання фонетичних труднощів та розширення вивченого матеріалу. Спочатку необхідно приділити увагу над розвитком акустичних та артикуляційних навичок. Викладач навчає правильно слухати звуки, розрізняти на слух слова з різним наголосом, розпізнавати речення з різною інтонацією. Потім студенти повторюють та самостійно відтворюють.

Для досягнення максимального ефекту фонетичний матеріал вивчається за такою схемою:

- 1) звуки та їх протиставлення (голосні – приголосні, глухі – дзвінкі, тверді – м'які);
- 2) наголос та ритмічні моделі складних слів;
- 3) п'ять типів інтонаційних конструкцій (ІК – 1, 2, 3, 4, 5), які необхідні для розпізнавання речень за висловлюванням.

Цей матеріал є базою фонетичної системи української мови. Його вивчення обов'язкове на кожному вступному курсі і не залежить від національності студента. На перших уроках відпрацьовується найлегший матеріал (голосні та тверді т, д, н, м). Потім вводяться звуки із складнішою артикуляцією (м'які приголосні, шиплячі). Навчання граматиці та лексиці на початковому етапі базується на вимові. Тому кожне нове слово можна презентувати тільки тоді, коли студент може вимовити кожен звук, коли засвоїли відповідну ритмічну модель. Значення слів найчастіше семантизується за допомогою наочності, граматичний матеріал засвоюється без спеціального пояснення. Основну звертають на усне мовлення.: студенти відповідають на питання, вчаться будувати питання, складають розповіді за ситуативними малюнками. З іншого боку студенти вчаться читати та писати українською.

Слід не забувати за послідовністю: звук – слово – речення. Спочатку студент все це чує, промовляє, потім бачить у підручнику чи на дошці та, нарешті, читає та пише сам. Після вступного фонетичного курсу починається поглиблене вивчення з різними видами діяльності: аудіюванням, говорінням, читанням та письмом. Але, як правило, у іноземних студентів артикуляційні навички розвиваються досить повільно, тому кожний етап навчання супроводжується фонетикою.

На фонетику відводяться 5 – 10 хвилин, які називають фонетичною зарядкою. Ціль зарядки – відпрацювання фонетичних навичок, які недостатньо сформовані. Краще всього вона проводиться на початку уроку, тому що дає можливість студентам налаштувати слуховий апарат і переключитися на іноземну мову. За відсутністю в підручниках, викладач самостійно підбирає фонетичний матеріал. Це може бути читання складних слів, віршів, мікротекстів; повторення за диктором; вимова одного й того ж речення з різною інтонацією.

Можна проводити у формі гри: назвати що якнайбільше слів з конкретним звуком. Досвідчений викладач завжди повертається до фонетики, виправляючи помилки, заставляючи студентів слідкувати за своєю вимовою.

Кожне речення вимовляється з певною інтонацією (інтонаційною конструкцією). Оволодіння цих типів – це важлива задача навчання фонетиці. Вчені давно довели, що неправильна інтонація частіше приводить до незрозуміння, ніж нечітка вимова звуків. Під час вивчення української мови студенти знайомляться з основними типами інтонаційних конструкцій, їх використанням, розумінням центру ІК і його місце в реченні. Кожна інтонаційна конструкція має центр інтонації – це наголошений склад змістового слова. Наприклад, «Сьогодні холодно» інтонаційним центром є наголошений склад «хо» у слові холодно.

На початковому етапі обов'язково розглядається п'ять типів інтонаційних конструкцій.

ІК-1 – це інтонація розповідного речення: Це будинок. Це Тарас. (зниження тону в кінці речення).

ІК-2 – це інтонація питального речення з питальними словами: Де мама? Хто Тарас?. Центр ІК-2 знаходиться на питальному слові.

ІК-3 – інтонація питального речення без питальних слів: Це будинок? Це журнал? Питання виражається тільки інтонацією, а центром цієї конструкції є наголошений склад виділеного питанням слова. Центр ІК-3 може змінюватися в реченні в залежності від цілі висловлювання. Наприклад,

- Він навчається в університеті? – Так, він.

- Він навчається в університеті? – Ні, не навчається.

- Він навчається в університеті? – Ні, в школі.

ІК-4 – це інтонація неповного питального слова зі сполучником а : Я слухаю музику. А ти? Ця конструкція дуже зручна для складання міні діалогів.

ІК-5 – інтонація окличного речення зі словами який, як: Яка красива будівля! Як тут гарно!

У розмові відбувається зміна однієї конструкції на іншу. Поєднання ІК практично є безмежним і регулюється цілями висловлювання та закономірностями використання типу ІК. Можливості ІК зростають у невимушеній бесіді. Оволодіння такою майстерністю – нелегка праця.

Отже, результати навчання залежать від викладача, його професійної майстерності, знання методів та прийомів фонетичної роботи, терпіння та доброзичливого відношення до своїх студентів. Усе це в кінцевому результаті забезпечить успіх в роботі над специфічним, складним, але дуже важливим аспектом практичної української мови – навчання вимові. Погана вимова і неправильний наголос ускладнюють розуміння висловлювання, навіть коли воно побудовано граматично правильно.